

Наукове життяМАТЕРІАЛИ ЗАСІДАННЯ
«КРУГЛОГО СТОЛУ»**ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ХХІ СТОЛІТТЯ:
МІЖНАРОДНИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІРИ**

22 січня 2008 року в Тернопільському національному економічному університеті відбулося засідання «круглого столу». Дискусія ґрунтувалася на ідеях колективної монографії **«Економічні проблеми ХХІ століття: міжнародний та український виміри»**, що видана видавництвом «Знання» за редакцією доктора економічних наук, професора Юрія С. І. та доктора економічних наук, професора Савельєва Є. В.

Під час «круглого столу» учасниками були обговорені такі питання:

1. Чи готова українська економіка до започаткування радикальних реформ?
2. Які пріоритети мають бути поставлені при проведенні економічних реформ?
3. З чого треба починати проведення економічних реформ?
4. Чи має Україна достатні ресурси для побудови нової економіки?
5. Які галузі мають визначити обличчя української економіки?
6. Як прискорити зростання життєвого рівня українських громадян?
7. На які непопулярні заходи доведеться піти під час проведення економічних реформ і як амортизувати їхній негативний вплив на суспільство?
8. Як мобілізувати суспільство на здійснення економічних реформ?

В обговоренні взяли участь:

АДАМИК Богдан Петрович

Проректор з питань гуманітарної освіти та виховання ТНЕУ,
к. е. н., доцент кафедри банківської справи

ВЛАСЮК Олександр Степанович

Перший заступник директора Національного інституту стратегічних досліджень, д. е. н., професор

ГЛАДІЙ Ірина Йосипівна

Д. е. н., професор кафедри міжнародної економіки, фінансово-кредитних відносин та маркетингу ТНЕУ

ГУМЕНЮК Анатолій Маркович

К. е. н., докторант Національного інституту стратегічних досліджень

КАЧАН Євген Петрович

Декан факультету економіки і управління ТНЕУ, к. е. н., професор

КИРИЛЕНКО Ольга Павлівна

Завідувач кафедри фінансів ТНЕУ, д. е. н. професор

КОНЧИН Вадим Ігорович

К. е. н., доцент кафедри фінансів Київського інституту бізнесу та технологій

КУЗЬМІН Олег Євгенович

Директор навчально-наукового інституту економіки і менеджменту Національного університету «Львівська політехніка», д. е. н., професор

ЛЕБЕДИНСЬКА Людмила Іванівна

Завідувач магістратури факультету довузівської, післядипломної та магістерської підготовки ТНЕУ, к. е. н., доцент

ЛУЦИШИН Зоряна Орестівна

Д. е. н., професор кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка

МЕЛЬНИК Алла Федорівна

Проректор з наукової роботи ТНЕУ, завідувач кафедри державного і муніципального управління, д. е. н., професор

МОКІЙ Анатолій Іванович

Проректор з міжнародних зв'язків Львівської комерційної академії, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин, д. е. н., професор

САВЕЛЬЄВ Євген Васильович

Проректор з навчальної роботи та зовнішньоекономічної діяльності ТНЕУ, завідувач кафедри міжнародної економіки, фінансово-кредитних відносин та маркетингу, д. е. н., професор

СОХАЦЬКА Олена Миколаївна

Завідувач кафедри фінансового інжинірингу ТНЕУ, д. е. н. професор

ЮРІЙ Сергій Ілліч

Ректор Тернопільського національного економічного університету, Заслужений діяч науки і техніки України, д. е. н., професор

Учасники дискусії обговорили сучасні проблеми та перспективи економічного та соціального розвитку в Україні. Засідання висвітлено в засобах масової інформації. Нижче наводяться тексти виступів, викладені за аудіо-записом та надані учасниками «круглого столу».

САВЕЛЬЄВ Євген Васильович

Проректор з навчальної роботи та зовнішньоекономічної діяльності THEU, завідувач кафедри міжнародної економіки, фінансово-кредитних відносин та маркетингу, д. е. н., професор

Шановні колеги! Монографія, яку ми з Сергієм Іллічем започаткували, поставила чимало важливих питань, але ми розуміли, що всіх проблем ми не охопимо і тим більше всіх не вирішимо. Важливо було загострити ці проблеми і привернути до них увагу суспільства.

Я хотів би торкнутися викликів, які стоятимуть перед нами у ХХІ столітті з позицій проблем, що нині загострилися. Ми знаємо, що ціни на продукти харчування постійно зростають. Це пов'язано зі зменшенням посівних площ на с/г культури. До причин цього явища можна віднести виробництво біоенергії, що приводить до витіснення площ, які раніше виділяли для вирощування продуктів харчування. Ці проблеми мають глобальний характер, і кожна країна, у тому числі й Україна, повинна навчитись управлінню цінами в умовах зростання ролі енергетичного фактору у використанні землі.

Важливою проблемою української економіки є необхідність проведення радикальних реформ. Загалом, як на мене, ми вже мінімум років п'ятдесят живемо в процесі реформування. Спільною рисою проведених реформ було те, що вони носили половинчастий, несистемний характер. Хтось каже, що історія – це повторення тих помилок, які вже були зроблені. Але на сьогодні ми не маємо права повторювати минулі помилки. Зараз є достатньо сприятливих умов для нового уряду, який не обтяжений старими проблемами і якому добре було б себе проявити у системному реформуванні. При цьому треба враховувати те, що жодна реформа не є популярною під час її проведення, тим більше, що потрібно буде піти на розширення податкових виплат, змінити стиль життя, адаптувати моделі мислення, що склалися.

КУЗЬМІН Олег Євгенович

Директор навчально-наукового інституту економіки і менеджменту Національного університету «Львівська політехніка», д. е. н., професор

Дозволю собі продовжити обговорення проблеми реформування економіки. Хотів би зауважити, що, починаючи з 1991 року, реформ практично не було. Відбувалися лише хаотичні зміни, приймалися окремі рішення, пов'язані з питаннями приватизації та побудови державного апарату. Рішення у сфері зовнішньоекономічної діяльності фактично продовжили гор-

бачовську традицію – повідкривали кордони, і на «овець накинулись вовки». Це був вивіз капіталу з України, що триває, певною мірою, і сьогодні. І насправді, слід зазначити, що настав час розпочинати серйозні реформи. Я погоджуюсь із Євгеном Васильовичем у тому, що вони будуть непопулярні. Очевидно, повинна знайтись сила, яка буде думати не про термін перебування у владі, а присвятить певний час перебування в ній реформуванню економіки країни, навіть ризикуючи втратити свої позиції при повторних виборах.

На мою думку, необхідно було б застосувати матричний підхід, який передбачає реформування за кількома напрямками з подальшим узгодженням у часі та з виконавцями. Оскільки цього не було зроблено, то фактично державне управління в нас вибудовано за радянським принципом. Замість ЦК КПРС – Адміністрація Президента, замість Ради міністрів – Кабінет міністрів тощо. Практично всі відділи і служби, які функціонували в Радянському Союзі, залишилися. Я вам нагадаю історію, як п'ять років шукали, чим замінити Держплан і не знайшли досі. Хоча очевидно, що такий орган в державі повинен бути.

Щодо реформування податкової системи, то, на мою думку, її треба було починати передусім з податку на землю та нерухомість. Фактично сьогодні створені умови для «розбазарювання» землі.

Мені здається, що зараз необхідно повернутись до матричного підходу – розпочати все з нуля, виділити стратегічні напрями і реформувати їх, водночас створюючи конкретну систему й узгоджуючи реформи в часі. Очевидно тільки тоді можна досягнути успіху.

Окремо хотів би виділити необхідність регіональних реформ. Бюджет, як і раніше, формується зверху донизу. Губернатори і мери їздять до Києва випрошувати мільйони для свого регіону. Потрібно переходити на федерально-економічні зв'язки. Я не кажу про федерацію як таку. Бо дехто бачить федерацію як право виходу регіонів із складу України. Ніякого права виходу не буде, оскільки у нас не настільки велика держава, щоб хтось кудись хотів виходити. Я маю на увазі створення порядку, за якого регіони заробляють самі на себе, а центру платять на утримання армії, міліції, уряду тощо.

МЕЛЬНИК Алла Федорівна

Проректор з наукової роботи ТНЕУ, завідувач кафедри державного і муніципального управління, д. е. н., професор

Шановні колеги! Хочу звернути вашу увагу на одну проблему – це проблема участі наших громадян та бізнесу у проведенні економічних реформ. П'ять років тому ми проводили конференцію у Форосі, на якій доктор економічних наук Крючкова, яка зараз є заступником міністра економіки, навела дуже цікаві цифри про перерозподіл ВВП і національного доходу, які яскраво показали, що концентрація цього продукту йде від невеличкої групи населення. І висновок був такий: якби у нас було створене демократичне

суспільство, воно б ніколи не дозволило розвиватись цим процесам. Тому сьогодні я хочу поставити цю проблему в трьох площинах:

1. Формування демократичного суспільства. Якщо подивитись на розвинені демократичні країни, то в них при концентрації ресурсів у розподілі доходу бере участь група середнього класу, тобто та група населення, де концентрується понад 50% цього доходу, яка готова відстоювати економічні реформи, боротися за те, щоб ефективно працював бізнес і працювали відповідні соціальні програми. На жаль, у нас цього немає, на відміну від наших сусідів поляків, які кажуть, що їм уже вдалося сформувати середній клас.

2. Питання залучення бізнесу і громадян до розробки і реалізації програм. Я була учасником розробки кількох стратегій: стратегії області, стратегії міста. І, наприклад, на рівні розробки стратегії міста, якщо людям дати можливість творчо включитися, то, безумовно, і наш бізнес, і громадяни, і представники депутатського корпусу беруть дуже активну участь у розробці цих документів. Але коли документ уже розроблений, то постає інша проблема – відсутність інституції громадського контролю за тим, що вже розроблено. Складається враження, що влада не зацікавлена у втручанні суспільства на всіх рівнях.

3. Формування добровільного суспільного сектору. У нинішньому демократичному суспільстві суспільний сектор розглядають дещо інакше. Адже поняття суспільного сектору ми завжди ототожнювали з державним сектором економіки. Сьогодні ми розглядаємо його дещо ширше – як комунальний. Але сьогодні в розвинутих країнах існує ще й третій сектор – добровільно-суспільний, коли громадяни, бізнес об'єднуються і добровільно будують якийсь об'єкт або спільно вирішують якусь проблему. Якщо ми сьогодні проаналізуємо прояви добровільно-суспільного сектору в Україні, то вони стосуються лише будівництва церкви, на яку громадяни готові пожертвувати. Отже, можливо, повинна змінитися інституція нашої територіальної громади, оскільки в нас ще немає усвідомлення, що ми територіальна громада. Можливо, нам, науковцям, необхідно піднімати цю площину, проводити інформаційно-консультативну роботу, співпрацюючи з органами влади на всіх рівнях, з тим, щоб розбудити суспільство. Інакше ми не зацікавимо ні бізнес, ні наших громадян активно реагувати на те, що відбувається в суспільстві.

СОХАЦЬКА Олена Миколаївна

Завідувач кафедри фінансового інжинірингу THEU, д. е. н. професор

Шановні колеги! Я хочу акцентувати увагу на такому питанні: з чого потрібно починати проведення економічних реформ? Ознайомившись із монографією, переконуєшся, що наша наука дуже багато робить і намагається дійсно виробити ту модель, хоча б підходи до тієї моделі, яку потрібно реалізовувати. Я повністю погоджуюся з Юрієм С. І. і Кузьмінім О. Є. в

тому, що комплексного бачення того, що ми будемо, у нашої наукової еліти немає. Як зазначено в першому розділі монографії, нам потрібно відправляти молодь навчатися в зарубіжні вузи для того, щоб еліта мала західне бачення того, що буде. Я думаю, що і цей шлях можливий, але, напевно, потрібно втілювати в життя і здійснювати те, що ми вже розпочали, тобто програми обміну студентами. Тоді наші студенти побачать, чого вчать у зарубіжних вузах, а зарубіжні студенти зможуть приїхати до нас і побачити можливості реалізації своїх бізнесових інтересів в Україні. Ми й наші аспіранти повинні розробляти макет того, що ми маємо будувати в нашій Україні.

У цьому контексті економісти-міжнародники повинні добре подумати, чи потрібно будувати таку саму модель, яка сьогодні діє в США чи Європі. Вчора і сьогодні світ спостерігає чергове падіння фондових індексів. Таке падіння було зафіксоване лише 11 вересня 2001 року, коли перестав існувати світовий фінансовий центр. Тобто, відбувається серйозна корекція на фондовому ринку. Сьогодні в США спостерігається тенденція до скорочення середнього класу на 2/3, навіть є песимістичні прогнози – до 1/2, тобто, середній клас, замість того, щоб розбудовуватись і зміцнюватись у зв'язку з подіями, що відбуваються в економіці, скорочується. Ми повинні подумати над тим, що там відбувається, а відбувається системна криза перевиробництва в новій економіці, оскільки в США було перекинуто величезну кількість коштів і віддачі ці кошти не дали. Перевиробництво величезне.

Є такий блискучий вислів, що CNN зупиняється там, де з легкістю проходить машина FORD. Тобто, весь світ сприймає інформаційні блага, але не весь світ сприймає інформаційний продукт, наприклад, того ж самого західного світу. І ми його не повністю сприймаємо. Ще зауважимо, що недофінансовується економіка традиційна, тобто надалі зростатимуть ціни на продукти харчування, на те, що дає нам традиційна економіка. Можливо, нам себе також потрібно шукати в цьому аспекті, виробляти екологічно чисту продукцію, у тому числі харчової промисловості. Тобто, варто не лише орієнтуватися на нову економіку – економіку знань, хоч і це потрібно, а й подумати, що ми можемо зробити з нашими традиційними галузями у світлі подій на світових ринках.

І ще один нюанс – нам також потрібно подумати про структуру самого бізнесу. Ми повинні усвідомлювати, що транснаціональні компанії припинили ефективно працювати через свій глобальний монополізм. Це все також питання, які нам потрібно вивчати, розробляти з тим, щоб коректувати модель, яку ми маємо будувати. Потрібно достукатися до урядових структур, хоча б втілити те, що зроблено. Науковці часто між собою дискутують, проводять заходи, де їх слухають, але не втілюють їхні пропозиції. Мабуть, це відбувається через те, що до влади приходять ті, що втілюють свої меркантильні інтереси, а не думають про майбутнє нації. Я вважаю, що дещо зміниться в тому контексті, що частина докторів наук прийшла до влади. Фактично, у нас ніколи ще такого не було.

КИРИЛЕНКО Ольга Павлівна*Завідувач кафедри фінансів ТНЕУ, д. е. н. професор*

За роки існування незалежної української держави, на жаль, так і не було визначено – яке суспільство в нас будується, якою повинна бути держава, в чому полягає стратегічна мета нашого розвитку. В той же час, загальновизнано, що неможливо вирішити поставлені завдання, якщо не буде відповідного їх фінансового забезпечення. В зв'язку з цим потребують глибоких досліджень теоретичні і практичні аспекти державних фінансів, які значною мірою визначають результативність економічної і фінансової політики. Саме державним фінансам належить вирішальна роль у забезпеченні виконання державою притаманних їй функцій. Вимагають докорінної зміни більшість розповсюджених теоретичних підходів і стереотипів на природу і роль державних фінансів відповідно до надбань західної фінансової науки. Без цього неможливо сформувати оптимальний і результативний фінансовий механізм, спрямований на підвищення ефективності фінансової системи загалом.

В даний час для України особливої актуальності набула проблема модернізації державних фінансів. Перш за все це стосується системи державних доходів, які формуються головним чином за рахунок податків, обов'язкових зборів до державних цільових фондів, надходжень від приватизації державного майна. Реальних шляхів для збільшення податкових надходжень в даний час у нас не існує. І тому постає питання ефективного використання наявних коштів, контроль за їх надходженням, боротьба з ухиленнями від сплати податків, подолання корупції у сфері державних фінансів. Багато невирішених і складних проблем нагромадилося у сфері формування і використання коштів державних цільових фондів, в першу чергу соціального спрямування.

Зміни, які відбувалися останніми роками у сфері державних фінансів, носили головним чином епізодичний і фрагментарний характер, торкалися окремих вузькоспеціалізованих аспектів державного управління. Процес вдосконалення податкової, бюджетної, пенсійної, митної систем та інших складових державних фінансів як правило був спрямований суто на вирішення тих проблем, які виникали в цих ланках фінансової системи і не торкався покращення усієї системи державного господарювання. І тому важливо забезпечити цілісність і комплексність реформ, які проводяться; вони не повинні бути однобокими, а мають відбуватися комплексно і підпорядковуватись одній чітко визначеній меті. Окрім цього слід домагатися безумовного дотримання норм діючих законів і створити дієву систему контролю за їх виконанням.

ЛУЦИШИН Зоряна Орестівна

Д. е. н., професор кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка

Шановні присутні! Кириленко О. П. сказала, що міжнародні фінанси складаються з цеглинок національних. Проте це не зовсім так. Сьогодні ми маємо таку парадоксальну ситуацію: у нас український фінансовий сектор пішов набагато швидше, ніж виробничий сектор і сектор національних фінансів. У нас спостерігається асиметрія з асинхронністю економічного розвитку. Мало того, за 17 років незалежності в нашій державі немає єдиної концепції і стратегії цілісного розвитку держави – ні стратегічної, ні на 5 років у короткому сенсі, ні в середньому. До кінця не визначені пріоритетні стратегічні галузі, за якими ми маємо розвиватися. Насилу практики почали прислуховуватися до науковців, і нібито зараз формується державна концепція модернізації ринку капіталу України. З одного боку, це добре, зважаючи на дані за 16.01.2008 про крах на світових біржах. Сьогодні тільки 22 число, а Росія вже це відчула, на відміну від нас.

Дуже часто нам пропонують скористатися американською моделлю розвитку. Проте, на сьогодні американська модель, зокрема в іпотечному кредитуванні, показала за 70 років усю цю, як кажуть росіяни, «прелесть» етапу нерозмінності кредитних грошей. Ця кредитна основа так гарно впливла, що американська потужна економіка не може з цим упоратись. Ми можемо тішитися тим, що ми не маємо настільки відкритої, глобалізованої економіки, і що ця криза до нас не докотилася. Але, з іншого боку, що ми маємо? Ми маємо на сьогодні дуже цікаву ситуацію. Бізнес готовий вкладати кошти. Куди? У цінні папери. Недорозвинений ринок ми маємо. У 2006 році ми мали більше пропозиції цінних паперів, ніж попиту. Складалася ситуація 34 до 43. Що ми маємо на кінець 2007 року? Ми маємо те, що попит більший, ніж пропозиція 40 до 27. Ніхто ще кілька років тому не міг спрогнозувати, що фондовий ринок у нас не встигатиме за пропозицією. Що ще маємо? Практикуємо IPO розміщувати в Лондоні на інших біржах. Так, 200 млн непогано вклали, прогнозуємо на 2008 рік 2,5 млрд отримати з IPO-розміщення – Лондон, Франкфурт та інші біржі.

А що ми маємо у нас? У нас нині ми маємо недорозвинену фінансову систему, недорозвинений ринок цінних паперів. Коли б мобілізувати ринок цінних паперів, то можна було б про щось говорити. Я з паном Мільфордом розмовляла, його зацікавило, коли голова Національного банку офіційно скаже про те, що в нас грошова національна одиниця – гривня. Але ми офіційно повинні визнати, що 40% нашої економіки становить доларизація. І ми зараз думаємо, якими методами зменшити це, хоча офіційно грошова одиниця у нас – гривня. Цікаво, в нашій економіці ми говоримо про офіційну доларизацію.

Є багато проблем, але проблема є ще в тому, як уже зазначала Олена Миколаївна, що наші практики чомусь не хочуть дослухатися до теоре-

тиків. Проте, з деяких питань економічна наука, на щастя, перестала бути тією економічною наукою, якою була ще років десять назад. І наші науковці стоять на вістрі тих проблем, які є. На щастя, ми сьогодні вже навчилися, хоча б на теоретичному рівні, прогнозувати, що може бути і чому. Це все дає можливість того, що сьогодні ми всі знаємо мови, ми маємо можливість читати, і Бог дав нам розум аналізувати і щось прогнозувати. І я тішуся тим, що сьогодні міністром фінансів є доктор наук, професор Пинзеник. На щастя, наш колега пан Богдан Данилишин очолює Міністерство економіки. Можливо, вони все ж таки прислухаються, оскільки також у багатьох питаннях є співавторами багатьох монографій, теоретичних розробок, концепцій. І найпарадоксальнішим є те, що в практиці проявляється все те, про що рано чи пізно попереджали науковці. Нині цю парадоксальність та асинхронність уже потихеньку, помаленьку треба долати.

ГЛАДІЙ Ірина Йосипівна

Д. е. н., професор кафедри міжнародної економіки, фінансово-кредитних відносин та маркетингу THEU

Шановні колеги! Кожен з виступаючих зачіпав такі важливі аспекти і потреби наукових досліджень, пов'язані і з теорією, і з практикою, що за кожним із виступів можна проводити окремі «круглі столи». Але, оскільки я більше спеціалізуюсь на міжнародній економіці, мені б хотілося продовжити невеличку дискусію, яку започаткувала Луцишин З. О., з приводу асиметрії розвитку. Готуючи розділ цієї монографії з міжнародної регіоналізації світової економіки, я дійшла парадоксального висновку, що, дійсно, основною проблемою, яка потребує нагального вирішення в Україні, є проблема асиметрії, яка проявляється всюди: й у фінансовій сфері, й у виробничому секторі, й у зовнішньоекономічній діяльності. Наприклад, проведені емпіричні оцінки залежності валового продукту України від її зовнішньоторгових потоків показали, що в нас фактично немає сформованої просторової архітектури зовнішньоторгового простору країни. Що це означає? Це означає, що в нас немає ні стратегії розвитку, ні пріоритетів розвитку. При цьому всьому, кількість реформ з кожним роком весь час зростає. Скажіть, будь-ласка, чи може будь-яка економічна система реалізувати певні рішення уряду, які буквально через рік-півтора змінюються? Ефекти навіть не встигають проявитися. Відповідно, у нас зараз найстрашніша асиметрія. Це асиметрія між економічною політикою і цією економічною системою, я маю на увазі мікрорівень – суб'єктів господарювання, які є в нашій державі. Відповідно, у нас складається таке враження, що виробництво розвивається само по собі, і в більшій мірі в так званій «сірій економіці», а уряд керує сам по собі. При цьому сумним фактом є те, що дуже часто наші урядові структури є провідниками інтересів певних фінансових груп. І, таким чином, протиріччя між верхом національної економіки і її мікрорівнем тепер уже стало не таке, яке стимулює розвиток, а таке, яке його гальмує.

І, відповідно, дістаємо парадоксальний випадок. Усім відомо, що міжнародна економічна співпраця стимулює розвиток національної економіки. Для України це вже не спрацьовує. Це означає лише одне – мотивація мікрорівня увійшла в суперечність з інтересами і мотивацією макрорівня національної економіки. Це якщо розглядати загалом проблематику по Україні. Тому на запитання, чи готова українська економіка до започаткування радикальних реформ, доки не буде подоланий цей дисбаланс, ця асиметрія, відповідь буде: не готова. Це перший момент.

Я залишаюсь прихильником системного підходу і використовую підходи, які використовуються в теорії так званих динамічних систем. Виходячи з цього, вважаю, що для України необхідне, по-перше, чітке визначення стратегічних пріоритетів, які були б спроможні виконувати функції біфуркаційних точок. Після цього потрібний сильний вплив уряду через інструменти економічної політики в короткостроковій перспективі, щоб активізувати ці біфуркаційні точки і створити території економічної активності, а потім забезпечити дифузію цих позитивних ефектів. Це якщо з точки зору теорії, дуже коротко.

Якщо говорити з точки зору практики і конкретних інструментів, це все потребує дуже серйозних досліджень. Свого часу Європейський Союз пішов по шляху, коли, скажімо, скандинавські країни починали стимулювання власної національної економіки через мережу кластерів, Італія починала через індустріальні райони тощо. Концепції були різні, але ідея полягала в тому (і я дотримуюсь тієї ж точки зору, що і Мельник А. Ф.), що необхідно надати можливість активно розвиватися територіям. Ці території можуть мати форму економічного регіону. Це можуть бути центри локалізації економічної активності. Фактично в Європі зараз цей процес відбувається на двох рівнях. Це активізація формальних регіонів на основі адміністративно-територіального поділу, і паралельно відбувається процес виділення локалізаційних, тобто неформальних регіонів. До того ж, що найцікавіше, останні публікації за 2006–2007 рр. виявили, що ця тенденція тепер переміщується в сектор інноваційного процесу. Виявляється, що там уже також від регіональних інноваційних систем перейшли до локальних. Тому я вважаю, що цей напрям – міжнародна регіоналізація – може стати доволі вагомою часткою для формування і національної, і регіональної, і міжнародної економічної політики. У принципі, те саме підтверджують і міжнародні інституції, які говорять, що ХХІ ст. – це століття не країн-лідерів, а регіонів, міжнародних регіонів лідерів. Скільки таких міжнародних центрів буде виділено – це предмет дискусії. Загалом більшість науковців схиляється до думки, що їх буде три: НАФТА, ЄС та АСЕАН. Дякую за увагу!

КОНЧИН Вадим Ігорович

К. е. н., доцент кафедри фінансів Київського інституту бізнесу та технологій

Пріоритети, які мають бути поставлені при проведенні економічних реформ:

1. Для поглиблення економічної лібералізації взяти за основу не вибірково, а повністю десять агрегатів індексу Економічної свободи (Economic Freedom Index).

2. Забезпечення членства в СОТ та формування «зони вільної торгівлі плюс» з ЄС для уможливлення кардинальної зміни української експортної структури та технологічних зрушень у виробничих процесах з огляду на потреби євроінтеграційного простору.

3. Взяти за основу реалізацію євроінтеграційного курсу України та при розробці довготермінових програм критерії реальної та номінальної конвергенції української економіки з економікою ЄС в контексті просування країни за інтеграційними фазами – від зони вільної торгівлі до економічного та монетарного союзу.

4. У короткий термін уможливити процес створення простої зони вільної торгівлі з країнами ЄЄП (Росією, Казахстаном, Білоруссю).

5. Пенсійна та податкова реформа – ліквідація в короткотерміновому періоді податків на фонд оплати праці із запровадженням єдиного соціального податку для працівників та підприємців, трансформація ПДВ у податок з обороту. Слід оподатковувати податком на прибуток лише ту частину прибутку, що розподіляється (досвід Естонії).

6. Уможливлення функціонування на території України дочірніх банків та небанківських фінансових установ зі зняттям валютних обмежень та обмежень на репатріацію прибутків.

7. Лібералізація трудового законодавства – у т. ч. у середньотерміновому періоді відхід від встановлення урядом мінімальної заробітної плати з передачею права встановлення мінімальних тарифів комітетам профспілок та працедавців за видами економічної діяльності (секторами), враховуючи специфіку розвитку регіонів.

8. Розробка ефективної регіональної політики – створення єврорегіональних мереж, технопарків, запровадження принципу субсидіарності.

9. Стимулювання державою впровадження міжнародної системи бухгалтерської та фінансової звітності на підприємствах, перетворення середніх і великих підприємств у корпоративні одиниці відкритого типу.

10. Поглиблення інтеграції фінансового сектору України у світовий фінансовий простір через вдосконалення механізмів виходу на міжнародні IPO, ринки українських компаній, вдосконалення механізмів реалізації прав підприємств реєструватись у світових офшорних зонах, розвиток терміно-

вих фінансових операцій, вдосконалення механізмів поглинання вітчизняного фінансового капіталу транснаціональним фінансовим капіталом.

КАЧАН Євген Петрович

Декан факультету економіки і управління ТНЕУ, к. е. н., професор

Шановні колеги, мою увагу привернули четвертий і п'ятий пункти, які запропоновані до дискусії. Четвертий сформульовано так: «Чи має Україна достатні ресурси для побудови нової економіки?». Можна говорити багато про міжнародні фінанси, про міжнародну економіку, але чи маємо ми власні достатні ресурси, щоб побудувати цю нову економіку? У 1990 р. ми казали, що володіємо дуже великими ресурсами, а зараз їх чомусь не вистачає.

Звичайно, всі ми знаємо про проблеми газу, нафти. Але інші проблеми якось уникають нашої уваги. Я, передусім, хотів би сказати, що наша ядерна енергетика повністю залежна від Росії – на 100%. Ми видобуваємо уран, ми його збагачуємо і вивозимо в Росію, а з Росії ввозимо за долари твели, які заправляємо в атомні реактори. Відходи від атомних електростанцій ми теж за гроші, за 130 млн дол. щороку, відвозимо до Красноярська. Скажіть, будь-ласка, чи має Україна право як велика колишня ядерна держава виробляти власні твели, власне паливо для своїх атомних електростанцій? Це питання дуже дискусійне, і чимало державних діячів його неодноразово піднімали. Звичайно, ми боїмося МАГАТЕ і не можемо односторонньо цього собі дозволити, але і далі бути залежними від Росії ми не можемо. Я вважаю, що ядерна енергетика – це альтернатива тим ресурсам, яких нам не вистачає.

Щодо п'ятого пункту дискусії: «Які галузі мають визначати обличчя української економіки?». Я хочу привернути вашу увагу до таких галузей. Скажіть, будь-ласка, яка держава, маючи 37 млн га орних земель, не випускає власних комбайнів для збирання зернових культур?

Друга галузь, на яку я хотів звернути увагу, – це товари народного споживання. Ви подивіться на свій одяг, на своє взуття тощо. Ми тільки автомобілі «Ланоси» випускаємо, і то зараз мало будемо їх купляти, оскільки з 1.01.2008 р. запроваджують ПДВ 20% на ті машини, які збирають у нас, в Україні. Тобто, ми на товари народного споживання абсолютно не звертаємо уваги. Ми плануємо за два роки наростити виробництво сталі до 40 млн тонн. А скільки ми використовуємо у своїй економіці металу? Аж 2 млн тонн, а решту продаємо в Азію, в Африку за заниженими цінами, а звідти вони перекочують до Європи.

Я б хотів додатково звернути увагу на геолого-пошукові роботи. Скажіть, скільки виділено в бюджеті коштів на пошук нових родовищ нафти, газу, корисних копалин? Наша держава багата на корисні копалини. Не всі вони досліджені. Чимало карт корисних копалин – у Москві, ми до них не маємо доступу. За роки радянської влади була картографована і досліджена вся територія України, але ми не володіємо тими картами. Вони свого

часу були вивезені до Росії, і ми змушені поновити дослідження надр нашої держави. Але скажіть, будь-ласка, за які кошти? Нам фірма Shell пропонує досліджувати шельф Чорного та Азовського морів за 50% від видобутку, але ми боїмося програти, оскільки не знаємо, скільки там є нафти чи газу.

Я веду до того, що основний наголос потрібно зробити на розвиток пріоритетних галузей економіки, щоби посісти достойне місце в економіці Європи. Ми ж прагнемо до європейської спільноти і тому маємо зважати на те, щоб вона нас не годувала, щоб вона нам не надсилала плугів і тракторів, щоб вона нас не взувала і не одягала, щоб ми мали свої ліки. Ви знаєте, що економічна безпека держави дійсна тоді, якщо вона себе забезпечує не менше, ніж на 70%, тими чи іншими товарами. Ми ліками себе забезпечуємо на 50%, а 50% купуємо за кордоном, хоча є держави, де заборонено імпортувати ліки – це Англія, США, Канада. Тобто, я привертаю увагу присутніх до того, що предметами нашого дослідження повинні бути власні, внутрішні проблеми нашої економіки з виходом на міжнародні проблеми. Дякую за увагу.

ЛЕБЕДИНСЬКА Людмила Іванівна

Завідувач магістратури факультету довузівської, післядипломної та магістерської підготовки ТНЕУ, к. е. н., доцент

Ми сьогодні дуже багато говорили про економіку. Хочу зосередити вашу увагу на питанні: «Чи має Україна достатньо ресурсів для побудови нової економіки». На мою думку, поза увагою залишився головний ресурс – це трудовий ресурс.

Успіх реформ, а з ним і розвиток економіки і суспільства України, залежить від того, наскільки людські ресурси здатні справитись з цією складною задачею. Це автоматично означає неможливість простого запозичення західних економічних моделей і необхідність створення своїх власних управлінських структур.

Розробка нової кадрової політики, кадрового забезпечення впливає із змісту тих завдань, які стоять сьогодні перед державою. Необхідно виробити нові ідеї, принципи і технології вирішення кадрових питань, які б відбивали сучасний рівень управлінської науки, практики і вимоги демократичного суспільства.

Протягом декількох останніх років до вирішення кадрових питань, особливо на рівні центральних органів влади, державних адміністрацій, силових структур тощо підходять однобічно. Керівні посади призначаються «зверху» і відбираються відповідно до партійно-політичних критеріїв. Але необхідно пам'ятати, що керівні кадри, які залишаються реальними носіями влади, багато в чому визначають технології, стиль всієї управлінської та інших форм діяльності.

Тому саме вони були і залишатимуться в центрі уваги всієї громадськості. Сучасний керівник будь-якого рівня повинен бути професійно компетентним, тобто мати специфічні знання, які необхідні в конкретному процесі (спеціальні знання, навички та вміння застосовувати конкретні методи і прийоми для вирішення відповідних конкретних проблем); мати методичну компетенцію – здібності до сприйняття та інтерпретації інформації, структурування проблем, системного мислення; соціальну компетенцію – здатність до спілкування, співробітництва, вирішення конфліктів, тобто – здатність керувати співробітниками і підтримувати зовнішні комунікації.

Підбір кадрів повинен проводитися за діловими, професійними і моральними якостями на засадах комплексної й об'єктивної їх оцінки; рівності і відкритості вирішення всіх кадрових питань, демократично і гласно із забезпеченням законності, дотриманням нормативних вимог.

Хотілося також би звернути увагу на ряд невирішених проблем підготовки спеціалістів у системі вищої освіти. Постає нагальне питання про створення ефективної, результативної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців. На початкових стадіях залишається питання входження України в європейський освітнянський простір.

АДАМИК Богдан Петрович

*Проректор з питань гуманітарної освіти та виховання ТНЕУ,
к. е. н., доцент кафедри банківської справи*

Шановні присутні! Необхідно зупинитися на двох аспектах, які частково сьогодні розглядались, і які є чи не найбільш стрижневими проблемами українського реформування економіки.

Перший аспект – це політична консолідація суспільства. На жаль, на протязі багатьох років реформування нашої економіки єдиної команди, єдиної гілки влади при управлінні, державотворенні ми не бачили.

Щодо другого аспекту, який є більш ґрунтовним і важливим для нас – економістів – це загальнодержавна економічна політика уряду. На жаль, відсутня чітка програма і стратегія загальнодержавної економічної політики уряду. Складовими загальнодержавної політики уряду є і структурна політика, і приватизація, і конкуренція, і фіскальна та монетарна політика, економічна політика, політика ціноутворення тощо. За багато років незалежності певних зрушень в економіці було досягнуто чи то завдяки виваженій монетарній політиці, чи то завдяки бюджетній політиці «здорових фінансів», чи хорошій кон'юктурі експорту, коли економічне зростання забезпечували експортери. Проте чіткої загальнодержавної економічної політики, на жаль, в Україні не було. Необхідно розуміти, – якою б хорошою чи виваженою не була б та чи інша стратегія в певній сфері, але до довгострокового економічного зростання в державі без комплексного плану реформування економіки вона все ж таки привести не може.

Доцільно також зосередити увагу на тому, що ми й не помітили, як в Україні монополізувалися практично більшість галузей економіки. Там, де є монополія чи олігополія, – рідко спостерігається якісне виробництво нової конкурентоспроможної продукції. Політика захисту національного товаровиробника призвела до того, що продукція українських виробників практично по усіх позиціях стала неконкурентоспроможною, а враховуючи співвідношення показників ціна-якість, – ціни на товари, вироблені в Україні, суттєво перевищують світові ціни. Політика протекціонізму національного товаровиробника впродовж багатьох років не сприяла ні модернізації виробництва, ні зниженню собівартості продукції. На жаль, сприяла лише обґрунтуванню причин подорожчання товарів, робіт і послуг.

Щодо політики центрального банку і його впливу на стабільність цін, то і в цій сфері спостерігаємо багато проблем. За останні 3–4 роки суттєвих зрушень в політиці Національного банку, на жаль, не відбулося. Однією з простих проблем, які потребують першочергового вирішення, – є підвищення транспарентності монетарної політики НБУ. Національному банку доцільно вжити заходів щодо підвищення довіри до національних грошей. Іноземна валюта в Україні, починаючи з 1997 року, функцію грошей як засобу платежу не виконує. Тому дивним вбачається можливість оцінювати в Україні товари, роботи і послуги в умовних одиницях і, в багатьох випадках, здійснювати розрахунки в іноземній валюті.

Іншою проблемою фінансово-кредитної системи держави є те, що ми впритул наближаємось до системної кризи банківської системи. З теорії ми знаємо п'ять принципів кредитування. Але останнім часом банки України почали ігнорувати один з принципів кредитування – принцип забезпеченості кредиту. Декілька останніх років спостерігається стрімкий розвиток споживчого кредитування на фоні помірного зростання кредитування суб'єктів господарювання. Наприклад, зростання обсягу кредитів юридичним особам для розширення бізнесу, для створення додаткового продукту зростало на 30–60% в рік. Щодо кредитування споживчого характеру, то темпи його зростання становлять щороку понад 100%. Особливу небезпеку викликає споживче кредитування, яке здійснюється без довідки про доходи. Банки, намагаючись отримати надприбутки, спрощено відносяться до процедури видачі кредиту, оскільки реальна ефективна ставка по незабезпечених кредитах складає 60–120% річних і перекидає ризики від неповернення кредитів. Розширення такого кредитування становить загрозу стабільності окремих банків і банківської системи держави у цілому і може через декілька років призвести до кризи банківської системи.

Зазначені проблеми потребують ефективного вирішення, яке можливе лише при умові консолідації суспільства та при виробленні єдиної стратегії розвитку економіки держави. При цьому важливою умовою є те, щоб реформи здійснювались кардинально, навіть якщо це не співпадає з інтересами певних економічних чи політичних груп. Дякую за увагу.

ВЛАСЮК Олександр Степанович

Перший заступник директора Національного інституту стратегічних досліджень, д. е. н., професор

Вирішення основних соціальних проблем у країні є ключовими для забезпечення стабільності та мінімізації соціального ризику, що загалом дасть змогу знизити соціальну напругу.

Магістральним завданням у державній політиці є зростання економічного добробуту населення, що передбачає вирішення питань, пов'язаних, передусім, із зростанням доходів населення, забезпечення належного рівня оплати праці працівників в усіх сферах економіки, державних гарантій доходів соціально вразливих категорій населення у формі соціальних виплат на основі соціальних стандартів та гарантій зайнятості як забезпечення надійного джерела доходів працівників.

Важливою умовою підвищення рівня життя доволі значної частини населення України залишається зростання рівня соціальних гарантій. Орієнтація України на європейську інтеграцію потребує досягнення європейського рівня соціальних стандартів. Ця задача набуває особливої актуальності після приєднання України в 2006 р. до Європейської соціальної хартії. Соціальні стандарти, встановлені хартією, відповідають мінімальним соціальним нормам, які гарантують гідний рівень життя населення. За цими стандартами, мінімальна заробітна плата має становити не менше 2,5 прожиткових мінімумів, а співвідношення мінімальної та середньої зарплат повинне бути не нижчим, ніж 1 : 3. Крім того, з точки зору стимулювання економічного зростання та продуктивної зайнятості, темпи зростання мінімальної заробітної плати повинні випереджати темпи зростання мінімальної пенсії.

Реалізація державної соціальної політики потребує подальшого підвищення рівня та якості життя населення, вдосконалення політики доходів, реформування системи соціального захисту, подолання регіональної та галузевої диспропорцій, подальшого зростання соціальних гарантій та наближення їх до європейського рівня. Практичними заходами, що потребують свого вирішення, повинні стати:

- 1) поетапне приведення розміру мінімальної заробітної плати до розміру прожиткового мінімуму;
- 2) впровадження нового соціального стандарту – регульованої державою мінімальної погодинної заробітної плати;
- 3) врахування регіональної диференціації та розробка механізмів практичної реалізації регіонального прожиткового мінімуму.

Серед загроз у соціальній і гуманітарній сфері в Законі України «Про основи національної безпеки України» названо загострення демографічної кризи, а також вплив учених, фахівців, кваліфікованої робочої сили за межами України.

З цього випливає, що питання демографічного розвитку повинні набути пріоритетного значення. На їх вирішення мають спрямовуватися адресні дії держави. За сучасних демографічних реалій не можна сподіватися, що динамізація економічного розвитку, підвищення добробуту населення автоматично забезпечать покращання демографічної ситуації. Потрібні дієві, комплексні заходи для виходу з демографічної кризи. Більше того, будь-які державні рішення мають прийматися лише за умови їх евентуального позитивного впливу на демографічну ситуацію.

Першочергова увага має приділятися гальмуванню процесів зменшення населення, стабілізації його кількості, виходячи передусім з того, що найважливішими критеріями демографічної безпеки є тривалість життя та рівень смертності, а отже, охорона здоров'я, захист життя людей, пропаганда здорового способу життя, виховання вітальної поведінки тощо.

Держава повинна всіляко підтримувати материнство і батьківство, виховання партнерських стосунків між батьками, інституцію сім'ї. Треба забезпечувати реальні умови для виробничої діяльності жінок та її гармонічного сполучення з роллю матері. Для цього, передусім, повинні бути захищені права жінки на працю і кар'єрне зростання, зокрема, шляхом запровадження зручних графіків роботи, створення відповідних умов на виробництві.

Зупинити демографічну кризу шляхом швидкого зростання народжуваності є маловірогідним, тому важливим елементом стратегії демографічного розвитку повинно стати регулювання міграції. Здатність міграції не лише надолужувати природні втрати, а й сприяти зростанню населення, було продемонстровано у перші роки незалежності, коли завдяки репатріації українців, вихідців з України інших національностей населення України зросло з 51,8 млн у 1990 до 52,2 млн у 1993 р., незважаючи на від'ємні показники природного відтворення. В умовах, коли (за середнім варіантом прогнозу) до 2050 р. чисельність населення України може скоротитися на 36%, або на 17 млн осіб, міграція перетворюється на практично єдине джерело його поповнення. Підраховано, що для збереження нинішньої чисельності українців потрібно 300 тис. іммігрантів на рік, а для відновлення чисельності у 52 млн – 500 тис.

Разом з тим, треба враховувати, що, по-перше, сьогодні Україна не-приваблива для іммігрантів, а по-друге, чисельна імміграція пов'язана із соціальними, етнокультурними та політичними загрозами, що вимагає обережного ставлення до неї, постійного зіставлення її позитивних та негативних наслідків.

Серед завдань забезпечення міграційної безпеки головним має бути скорочення відпливу власного населення, забезпечення оборотної міграції, заохочення повернення громадян, які виїхали раніше, на батьківщину. З цією метою держава повинна сприяти тимчасовому організованому працевлаштуванню громадян за кордоном, захищати їхні права на міжнародному ринку праці, сприяти переказам заощаджень на батьківщину і їх продуктивному використанню з метою розвитку, відкриття нових робочих місць.

Протидіяти загрозам інтелектуальної міграції можна передусім підвищенням авторитету науки та освіти в суспільстві, визнанням їх вирішальної ролі для розвитку країни як найважливішого конкурентоспроможного ресурсу економіки, забезпеченням пріоритетного бюджетного фінансування науки й освіти.

Крім того, на часі запровадження нових, більш прагматичних підходів до імміграції іноземців, законодавчі зміни, спрямовані на стимулювання прибуття вихідців з України та їхніх нащадків, етнічних українців, кваліфікованих кадрів, ширших категорій іммігрантів.

МОКІЙ Анатолій Іванович

Проректор з міжнародних зв'язків Львівської комерційної академії, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин, д. е. н., професор

Концептуально стратегія інституційно-структурних реформ та система заходів і методів їх реалізації визначається неспроможністю держави в особі її законодавчої, виконавчої та судової гілок влади, а також політичних партій та громадянського суспільства (ЗМІ, релігійних організацій, недержавних та асоціативних організацій) сформувати інституційний базис структурних реформ та забезпечити неухильне дотримання формальних і неформальних правил економічного життя, взаємовідносин між елементами економічної структури.

Важливим елементом структурної політики є розробка оптимальної структури промисловості на основі світової структури господарства та концепції самодостатньої національної промислової структури. Щоб визначити оптимальну структуру промисловості, доцільним буде виходити з концепції її інтеграції до світової структури господарства. Критерії вибору пріоритетних галузей у промисловому розвитку в країнах з ринковою економікою різноманітні. Від конкурентоспроможності на світових ринках, створення робочих місць у країні до завоювання певної частки ринку. Існують об'єктивні причини відмінностей у підходах до визначення структурних пріоритетів. З точки зору національної безпеки – ПЕК (енергетична безпека), АПК (продовольча безпека) і ОПК (оборонна безпека) є головними пріоритетними секторами для інвестицій. Проте, яка гранична допустима їх частка в народному господарстві (такі розрахунки відсутні) та за яких умов вони можуть отримати інвестиційні ресурси – це проблеми, які вимагають подальших наукових досліджень.

Якщо виходити з пріоритетів високих технологій, то більшість спеціалістів відносять до пріоритетних галузей авіаракетно-космічну промисловість, електронну, інформаційні технології, біотехнологію, нові матеріали, де роль держави, особливо на стадії НДДКР, доволі висока. Якщо виходити з критерію зносу основного капіталу, то в пріоритети структурно-технологічної перебудови промисловості, передусім, потрапляти галузі, які мають більше 50% зносу основних фондів. Критерій створення необхідних

валютних ресурсів для структурної перебудови економіки загалом висуває в пріоритети державну підтримку експортно-орієнтованих галузей.

Еволюційні процеси структурних та інституційних зрушень взаємопов'язані між собою. Зокрема, структурні зміни в економіці вимагають створення нових інституційних механізмів, які, відповідно, приводять до подальшого вдосконалення структури економіки. Тому структурні зрушення в економіці неможливі без інституційних змін, а перехід української економіки до стійкого зростання неможливий без суттєвого поглиблення інституційних реформ. Оскільки саме «правила гри» визначають поведінку економічних суб'єктів, то інституційна трансформація первинна стосовно інших напрямків реформ, таких як структурні. Незважаючи на активне проведення ринкових реформ, інституційна система ще не стала домінуючою ринковою інституцією над інституціями колишньої адміністративно-командної економіки.

Інституційні зміни практично у будь-якому регіоні включають як створення нових інституцій, так і модернізацію чинних. Формування інституційної структури ринкової економіки в регіоні полягає у створенні, насамперед, формальних (створених державою та іншими суб'єктами) інституцій. Для становлення ефективних неформальних інституцій (норм моралі, підприємницької етики тощо) необхідний триваліший період та витіснення неефективних неформальних інституцій (тіньової економіки, бартеру, неплатежів тощо). Внаслідок значного попиту на формальні інституції, які сприяють організації порядку в економіці, необхідне прискорення процесу створення інституційно-правових норм та стимулювання створення інших формальних інституцій у регіоні, зокрема таких, що забезпечують узгодження дій регіональної влади, фінансових інституцій, податкових органів і приватного бізнесу.

До найголовніших пріоритетів інституційно-структурних реформ належить ефективна протидія тінізації та криміналізації економіки і суспільства, масштаби яких унеможливають будь-які реформи і характеризуються як головна загроза національній безпеці країни.

Важливо також запровадити економічно обґрунтовану систему інвестиційних стимулів та засобів державної підтримки структурних зрушень на регіональному рівні (податкові, митні преференції, субсидії у сфері науково-дослідних робіт, інноваційної діяльності, розвитку інфраструктури, підготовки і перекваліфікації вітчизняного персоналу) з урахуванням поглибленого аналізу результатів функціонування спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку, їхнього впливу на реструктуризацію економіки на мезорівні (регіональному, галузевому) та мікрорівні.

Додамо, що інституційні реформи повинні передувати здійсненню заходів структурних реформ і охоплювати також взаємини між суб'єктами економічних відносин (споживачами, економічними агентами, органами державного управління, недержавними організаціями). Тобто, у сукупності система заходів структурних змін та їх інституційного забезпечення покликана забезпечити конкурентоспроможність регіону на зовнішніх ринках.

У межах загальнодержавної стратегії євроінтеграції та політики сусідства Україна – ЄС необхідно інтенсифікувати і поглибити економічний складник транскордонного співробітництва, особливо у формах зв'язків довгострокового, інтеграційного характеру – інноваційного, обміну людським капіталом (легальна міграція, освіта, охорона здоров'я, рекреація та туризм) та послугами, інвестиційного, особливо портфельних та неакціонерних форм інвестицій.

ГУМЕНЮК Анатолій Маркович

К. е. н., докторант Національного інституту стратегічних досліджень

Як вже зазначали колеги, сьогодні формування ефективної структури ринкової економіки в Україні неможливе без значних інституційних змін, оскільки від швидкості інституційного оновлення залежить результативність функціонування окремих фірм, регіонів, галузей та всього господарського комплексу країни. Існують емпіричні дослідження, які встановлюють кореляційну залежність між слабкістю громадських інституцій та глибиною спаду в перехідних економіках. Тому вплив відсталої технології, політичної нестабільності, культурної деградації, нерозвинених інституцій може бути навіть більш значущим, ніж недостатнє фінансування інвестицій.

Аналіз статистичних даних дає змогу виявити декілька важливих обставин у процесі еволюції структури економіки:

1) скоротилася у ВВП частка промисловості, сільського господарства і будівництва, що відображає нові явища на українському ринку, який розвивається;

2) збільшилась частка таких доволі важливих галузей виробничої і соціальної інфраструктури, як транспорт і зв'язок, які забезпечують швидку дію і якість господарських зв'язків, що, ймовірно, позначилось на інтенсивності обороту товарів роздрібної та оптової торгівлі, зростання питомої ваги якої удвічі вивело цю галузь на рангові пріоритети (третє місце), характерні для країн з розвинутою ринковою економікою;

3) наука, освіта, культура, мистецтво, охорона здоров'я, соціальне забезпечення, тобто все те, що працює на якість «людського капіталу», залишається у важкому стані і до теперішнього часу не затребуване ні державою, ні ринком, у той час як зростання управління підтверджує тезу про надлишкові функції держави;

4) збільшилась питома вага загальної комерційної діяльності з функціонування ринку, проте постає питання: як підвищити якість ринкового середовища при консервації інформаційно-обчислювального обслуговування на мінімальній величині 0,1–0,2% ВВП і незначному підвищенні питомої ваги таких важливих сфер ринкової діяльності, як фінанси, кредит, страхування, є незрозумілим. Загалом, структура економіки України має позитивний

вектор перетворень, проте недостатній для вирішення складніших завдань збільшення ВВП.

Проведений аналіз розвитку структури економіки України вказує, що загалом структурні зміни в її господарському комплексі відбуваються у правильному напрямку, проте вони стануть більш значущими, якщо інституційні зміни не будуть відставати, оскільки інституційне середовище України сьогодні є найбільш слабкою ланкою у проведенні реформ.

Можна стверджувати, що українська економіка потрапила до своєрідної «інституційної пастки»: відмова від неформальних угод повністю паралізувала б її поточне функціонування; разом з тим їхнє домінування стримують процеси довготривалого стійкого зростання. Тобто, вона потрапила до «поганої» інституційної рівноваги. З одного боку, збереження ситуації з напівпрацюючими формальними регуляторами суперечить інтересам переважної більшості учасників «гри», адже відсутністю «порядку» незадоволені всі – пересічні громадяни, підприємці, держава. З іншого боку, ніхто не готовий узяти на себе витрати з її подолання, оскільки всі вже більш-менш пристосувалися до наявної ситуації і бояться програти від порушення status quo. Таким чином, протягом п'ятнадцятирічного «переходу до ринку» в Україні закріпилась більшість таких видів стосунків, які шкідливі або такі, що не відповідають принципам конкурентної ринкової економіки та правового суспільства. Укорінення ринкових відносин мало спонтанний характер, а відповідні інституції ринкової культури та інфраструктури формувались із суттєвим запізненням та безсистемно. Отже, формування інституційних передумов довгострокового економічного зростання є одним з найважливіших напрямів структурної перебудови регіональної економіки. У середньо- та довгостроковому періодах потрібно здійснити комплекс заходів, спрямованих на створення низки формальних та неформальних інституцій, які сприятимуть більшій відкритості економіки, зокрема:

- ефективному захисту прав власників, підвищенню рівня економічної свободи та інвестиційної привабливості регіону;
- формуванню позитивного підприємницького клімату та вільної конкуренції;
- активному залученню господарського комплексу регіону в систему міжрегіонального і міжнародного розподілу праці;
- адаптації регіональної економіки до сучасних вимог глобалізованої світової економіки.

ЮРІЙ Сергій Ілліч

*Ректор Тернопільського національного економічного університету,
Заслужений діяч науки і техніки України, д. е. н., професор*

Шановні колеги! Думаю, всі погодяться за цим столом, що реформує нашу економіку, треба думати про перспективу, яку відкриває нове століття для нашої країни. У зв'язку з цим варто зазначити, що ХХІ століття – це епоха постіндустріального устрою. Він не стане винятковим у певного кола країн, а торкнеться всього людства. Країни «третього світу» (в минулому колонії та залежні країни) здійснюватимуть перехід до постіндустріального суспільства. Саме такі процеси відбуватимуться і у постсоціалістичних країнах, до яких належить Україна.

Зрозуміло, що наближення до країн «золотого мільярду» відбуватиметься по-різному і неодноразово. Однак воно неминуче, оскільки неможливо зупинити процес суттєвої переконфігурації політичних, геостратегічних та етнонаціональних ліній розмежування світу і поступальний прогрес колишніх периферійних країн, що розпочалися у ХХ ст. Україна в цьому процесі не має відставати, адже в неї є великі передумови для побудови постіндустріального ладу. Достатньо сказати, що й нині у рейтингу конкурентоспроможності Україна посідає місце у вищій половині таблиці за рівнем індексу вищої освіти (48 місце серед 121 країни). Наявність власної сировинної бази, енергетична забезпеченість, родючі землі, досить розвинена соціальна, трансфертна та інша інфраструктура, особливо людський капітал, дають основу для ствердження, що Україну необхідно облаштовувати виходячи з потреб людей, а не уявлень і устремлінь окремих структур. Україна буде у цивілізованому світі.

Наближення до лідерів – складний процес, що потребує ґрунтовної розробки стратегії й вибору оптимальної тактики руху. Здавалося б, що для цього необхідна, перш за все, внутрішня модель розвитку. В найбільш загальному підході воно так і є. Проте якщо розглядати в деталях, то найважливішими для України стають зовнішні фактори зростання, адже Україна є експортоорієнтованою країною, тому вона мусить знайти рішення якнайкращої і якнайшвидшої відповіді на глобальні виклики, починаючи з майже знайденого рішення, яким є вступ у СОТ, і завершуючи іншими найгострішими проблемами. Однак хочу зауважити, що ринкове середовище не знає змісту категорій: гуманність, чуйність, відкритість, душевність, співчутливість, шляхетність.

Якби Україна повністю дотрималася всіх вимог та рекомендацій окремих консультантів, що їй нав'язували, то країна могла б стати виключно експортером дешевої робочої сили та примітивної сировини, з малою доданою вартістю. З іншого боку, Україна розглядалася б як ринок збуту кінцевого продукту розвинених країн – неліквідного споживчого товару, який втратив привабливість в очах вимогливого споживача, бо застарів морально чи у зв'язку із закінченням терміну використання. Ось чому значна частина

проблемних питань вимагає не тільки детального вивчення та моніторингу, а й фундаментальних досліджень.

Ринкова економіка формувалась протягом кількох століть. Вона пройшла декілька етапів свого розвитку, зазнавши відповідних якісних і сутнісних змін. Вивчення, аналіз економічної природи таких змін, прийняття відповідних рішень допоможе Україні визначитися зі своєю дорогою соціально-економічних перетворень.

Звичайно, Україна повинна сформувати своє обличчя у світовій економіці. Вирішуючи цю проблему, треба визначитися з національними особливостями розвитку. Поряд з цим доведеться визначитися з використанням світового досвіду, оцінити «врожайність» його на вітчизняному ґрунті та здійснити заходи «акліматизації» до українського суспільно-економічного клімату. Нарешті, еліта нашої держави (політична, бізнесова, гуманітарна тощо) має знайти конструктивні механізми адаптації й інтеграції економіки до світового економічного простору.

ХХІ століття – це нова доба, що не вписується у схеми та істини, з якими виросло за радянських часів і які намагається модернізувати нинішнє покоління «реформаторів», для котрих більш вдалим є термін «горе-реформатор». Сьогодні розвиток пов'язаний не з «диктатурою робітничого класу», а з творчою діяльністю інтелігенції. І не капіталіст є гегемоном, навіть якщо він найбільший у світі олігарх, адже насправді управляє виробництвом не він, а всебічно освічені професіонали. Фундаментальною істиною сьогодення є те, що джерелом прогресу став інтелект, а провідним, головним класом (не «прошарком») нового суспільства – інтелігенція. На зміну гаслам на зразок «Підтримаємо національного товаровиробника!» напрошуються лозунги типу «Підтримаємо національного інтелігента!», тобто вчителя, науковця, лікаря, інженера, менеджера, людину мистецтва. Їхнє матеріальне становище має зростати пріоритетними темпами.

Інтелігенція – це єдиний клас, який є носієм загальнолюдської складової всіх компонентів цивілізації, а не вузьокласових інтересів. Саме для неї органічною потребою є свобода, тому що без останньої не може бути можливою творча праця. До того ж розумовій праці не властиве відчуження, адже при передаванні її результатів той, хто передає, не позбавляється цих результатів сам.

Економіка знань – єдина альтернативна модель, реалізація якої має підстави розраховувати на успіх у створенні суспільства загального добробуту. Економіка знань – це унікальна можливість для України ввійти до кола держав з великою економікою. Особливо це зрозуміло, коли порівнюєш її економіку з економікою північного сусіда – Росії. Остання може розраховувати у міжнародній конкуренції на природні ресурси, що розумів ще великий геній російського народу М. В. Ломоносов. Згадайте його пророчий вислів: «Багатство Росії Сибіром приростати буде!». І це твердження стає реальністю у теперішні часи. Щодо України можна стверджувати так: «Українська нація наукою й освітою приростати буде!».

Хочу привернути увагу ще до однієї неординарної події в житті нашого Національного Університету. У січні 2008 року виповнилося 70-ліття Євгену Васильовичу Савельєву – проректору з навчальної роботи та зовнішньоекономічної діяльності, завідувачу кафедри міжнародної економіки, фінансово-кредитних відносин та маркетингу, доктору економічних наук, професору, заслуженому діячеві науки і техніки України, головному редактору журналу європейської економіки. Талановитий педагог, відомий вчений «економіст-міжнародник», досвідчений керівник всі свої сили, невгамовну енергію, та дипломатичний хист зосереджує на зміцненні та гармонізації інтересів українського суспільства в міжнародній сфері.

Свій ювілей Євген Васильович зустрічає у розквіті творчих сил, нових ідей і звершень. Сердечно вітаючи ювіляра, бажаємо йому від усього 30-тисячного колективу Тернопільського національного економічного університету доброго здоров'я, благополуччя, міцного сімейного бюджету, довгих років життя, нових творчих звершень.